

УДК 340.12

Наталія Лесяк

Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут права, психології та інноваційної освіти,
студентка
natalialesiak2812@gmail.com

Ігор Коваль

Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут права, психології та інноваційної освіти,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії, історії та філософії права
kim201@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-5332-6958

ПРЕДМЕТ ЮРИДИЧНОЇ КОМПАРАТИВІСТИКИ ТА ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНІЦІЙ

<http://doi.org/10.23939/law2020.27.082>

© Лесяк Н., Коваль І., 2020

У статті проведено аналіз предмету юридичної компаративістики та проблеми визначення дефініцій. Проаналізовано теоретичну і практичну значущість наукового аналізу правових дефініцій, зокрема в предметі юридичної компаративістики. Досліджено роль та специфіку юридичної компаративістики в системі юридичних наук. Також проаналізовано юридичну компаративістику як комплексну юридичну науку.

У теперішній час значного розвитку в юридичній науці набули порівняльно-правові дослідження, метою яких є виявлення закономірностей становлення, розвитку і функціонування правових систем сучасності, удосконалення національних правопорядків. Значення таких досліджень полягає не тільки в тому, що вони сприяють вирішенню тих чи інших проблем, але й висувають ряд питань, відповіді на які можна отримати лише шляхом здійснення комплексних порівняльно-правових досліджень. У структурі юридичної науки зростає роль юридичної компаративістики. Це пов'язано, здебільшого, з тим, що сучасне право не може розвиватися ізольовано від загальносвітових тенденцій розвитку. Використання юридичної компаративістики допомагає вирішувати як наукові, академічні, пізнавальні, так і суто практичні, прикладні завдання. Вона успішно виконує пізнавальну, інформаційну, критичну, аналітичну, інтегративну та інші функції.

Методологічною основою загальнотеоретичного дослідження галузевої юридичної компаративістики є комплекс філософських, загальнонаукових та спеціальних підходів і методів. Діалектичний підхід до вивчення правової реальності, з точки зору загальних законів розвитку природи та суспільства, мислення й загальних зв'язків явищ, дозволив визначити закономірності формування юридичної компаративістики та визначити її статус у системі юридичних наук. Історичний підхід дозволив розглянути генезис галузевої юридичної компаративістики, а також здійснити огляд дослідження галузевої компаративістики в юридичній літературі. Порівняльно-правовий підхід сприяв розробці методологічних засад юридичної компаративістики. Системний підхід

дозволив визначити місце юридичної компаративістики в системі правових і гуманітарних наук, а також виокремити її структурні елементи. Формально-логічний метод використано при формуванні основних понять, що утворюють понятійний апарат юридичної компаративістики, при визначенні її основних структурних елементів.

Ключові слова: юридична компаративістика, дефініції, діалектичний підхід, інтегративна, аналітична, критична.

Постановка проблеми. Юридична компаративістика – система знань, накопичених у процесі порівняльних досліджень у правовій сфері. Компаративістика – слово латинського походження (лат. *comparativus*) і в перекладі означає порівняння. В сучасній науковій юридичній літературі відсутня єдина інтерпретація сутності, змісту й призначення юридичної компаративістики, це ж стосується і назви зазначеної дисципліни. Науковці використовують різні терміни для позначення сукупності знань у порівняльно-правовій сфері, зокрема: компаративна юриспруденція, порівняння у праві, порівняльне право, порівняльне правознавство [1, с. 39].

Об'єктом дослідження є юридична компаративістика як комплексна юридична наука. Предметом дослідження є загальнотеоретичні засади предмета юридичної компаративістики.

Предмет юридичної компаративістики дає відповідь на питання, що вона вивчає як навчальна дисципліна і що досліджує як самостійна галузь знань. Відповідаючи на ці питання, необхідно зазначити, що юридична компаративістика, з одного боку, має справу з такими явищами, категоріями і поняттями, як процес порівняння, порівняльно-правовий метод, співставлення та протиставлення, а з іншого – право, правові інститути, правові системи та інші правові явища.

Аналіз дослідження проблеми. Цю проблему досліджували такі вітчизняні і зарубіжні вчені з юридичної компаративістики, теорії держави і права та інших галузей права, як: У. Батлер, В. Безбах, Х. Бехруз, А. Бузгалін, Ф. Георгієв, К. Горобець, Л. Гусаров, М. Дамірлі, В. Дудченко, А. Єгоров, Г. Єсаков, І. Кисельов, О. Кресін, І. Кривцова, Х. Кьотц, А. Малиновський, О. Малиновський, А. Малько, М. Марченко, А. Міцкевич, Ю. Оборотов, К. Осакве, В. Пучинський, П. Рабінович, М. Рейманні, А. Саїдов, С. Саїдов, А. Саломатін, О. Скакун, Ж. Сталєв, О. Тихомиров, Ю. Тихомиров, Є. Харитонов, О. Харитонова, К. Цвайгерт, В. Чиркін, Н. Янчук тощо.

Метою статті є розкриття змісту, природи і специфіки юридичної компаративістики в системі юридичних наук. Досягнення поставленої мети дослідження зумовило необхідність вирішення таких завдань: визначити поняття та предмет, надати характеристику дослідженням юридичної компаративістики в юридичній науці; виявити методологічні особливості юридичної компаративістики; обґрунтувати необхідність інтеграції науки й освіти у сфері юридичної компаративістики; охарактеризувати основні підходи до визначення статусу юридичної компаративістики; виявити взаємозв'язки юридичної компаративістики та інших компаративістських наук.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, поняття “предмет” і “об'єкт” наукової дисципліни не є тотожними. Поняття об'єкту науки є більш широким порівняно з її предметом. Об'єкт, зазвичай, є загальним для цілої низки наук, у той час як предмет у кожній із них свій власний, який не може співпадати з предметами інших наук. Загальним об'єктом дослідження для всіх юридичних наук є об'єктивно існуюча правова дійсність. З'ясовуючи питання щодо об'єкта юридичної компаративістики, М. М. Марченко зазначає, що в якості такого завжди виступає об'єктивно існуюча в різних країнах порівняльно-правова реальність. Об'єкт порівняльного правознавства ніхто не придумує і не виводить із нічого. Він існує в житті, реальній дійсності [2, с. 101].

З'ясовуючи питання про предмет юридичної компаративістики, необхідно зазначити, що єдиної відповіді на поставлене питання в науковій літературі немає. Як справедливо зазначає О. Тихомиров, необхідно визнати, що полеміка з приводу предмета порівняльного правознавства продовжується з моменту його виникнення. До сьогоднішнього дня не вироблений загальний підхід до його визначення, оскільки серед компаративістів відсутня єдність поглядів не лише на його предмет, але і на співвідношення його предмета з його об'єктом та методами [3, с. 18].

Оскільки юридична компаративістика вивчає об'єкт дослідження, правову дійсність, під своїм специфічним кутом зору, вона має свій власний предмет дослідження, а отже повністю не співпадає із порівняльно-правовим методом і не є складовою частиною загальної теорії держави і права – і саме тому є самостійною юридичною науковою дисципліною. Юридична компаративістика досліджує геоправовий простір через порівняння комплексу правових явищ, які тісно пов'язані з політичними, соціальними, культурними та іншими аспектами функціонування правових систем в об'єктивно існуючому національному та загально-соціальному контексті.

Сучасний етап розвитку науки характеризується інтенсивною розробкою проблем методології, що є характерним практично для всіх галузей наукових знань. Така інтенсивність пояснюється, насамперед, потребами глибшого і всебічного пізнання складних процесів суспільного буття та перспектив його розвитку. Цікавою в цьому аспекті є думка О. В. Кресіна, який зазначає, що в наш час в юридичній науці склалася ситуація, коли адекватне осмислення політико-правових явищ минулого та сучасності вимагає суттєвого розширення дослідницького контексту із залученням принципово нових для юридичної науки наукових методів, які мали б парадигмальний характер [4, с. 173].

Будь-яка наукова дисципліна досліджує свій предмет за допомогою низки прийомів та засобів. Сукупність таких прийомів та засобів і складає методологію відповідної науки. Якщо предмет науки відповідає на питання, що вона вивчає, досліджує, то методологія дає відповідь на питання, як вона це робить, тобто методологія є засобом розкриття предмета відповідної наукової дисципліни.

Як самостійний науковий напрям порівняльне правознавство має власний предмет, а також розроблені та запозичені методи, обумовлені цим же предметом, які спрямовані на вирішення проблем, з якими порівняльне правознавство стикається. Порівняльне правознавство використовує практично весь методологічний арсенал сучасної юридичної науки. Тому методологія компаративістики не може бути обмеженою використанням виключно порівняльно-правового методу. Разом з тим, останній є провідним, провідним у науці порівняльного правознавства. Отже, можна говорити про те, що порівняльне правознавство засноване на свідомому, теоретично і методично вираженому застосуванні порівняльного методу як основного наукового методу дослідження [5, с. 10].

Порівняльно-правовий метод – це не лише певна система мислення, тобто сума критеріїв, яка має забезпечити досягнення правильного результату, але це й робочий метод. Порівняльно-правовий метод є одним з важливих засобів вивчення правових явищ. Завдяки його застосуванню стає можливим виявити загальне, особливе та конкретне в правових системах сучасності [6, с. 42]. Варто детальніше розглянути критерії порівняльно-правового дослідження. У зв'язку з цим зазначимо, що досить важливо визначити критерій, за допомогою якого можна віднайти інститути й норми, які належать до різних правових систем та піддаються порівнянню між собою настільки, що це порівняння є виправданим.

Відправним пунктом тут є використання тих самих понять і термінів, якими користуються в іншій правовій системі, і це дає ефект при порівнянні споріднених систем. При розширенні кола порівнюваних правових явищ зменшується вірогідність тотожності юридичної термінології і зростає ризик помилок під час пошуку іноземного юридичного поняття або терміна, який відповідав би вітчизняному. Обмеженість такого критерію приводить до висновку про більшу корисність функціонального порівняння правових явищ. Відправною точкою для нього є вирішення схожих суспільних проблем, порівняння за суспільними потребами, які задовольняються за допомогою права, його інститутів і норм [7, с. 15–18].

Прихильниками функціонального критерію в порівняльному правознавстві є, зокрема, німецькі юристи К. Цвайгерт і Х. Кьотц. На їхню думку, різні правові системи піддаються порівнянню лише тією мірою, якою вони вирішують певну проблему, задовольняючи потребу в адекватному правовому регулюванні.

Висновок. Підсумовуючи все вищенаведене, можна без перебільшення вважати розвиток методології порівняльного правознавства найважливішим теоретичним завданням. Його успішне вирішення дасть змогу озброїти студентів-юристів, законодавців, службовців органів виконавчої влади, суддів знанням прийомів і способів відбору, розгляду, оцінки і використання нормативно-правових джерел і матеріалів, які порівнюються. Таким чином, юридична компаративістика як юридична наукова дисципліна займає самостійне місце в системі правових наук, що зумовлено наявністю у неї власного предмету та системи методів наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Харитонов Р. Ф. Галузева юридична компаративістика : загальнотеоретичне дослідження. Одеса, 2016. 208 с. 2. Ткаченко В. Д. Порівняльне правознавство : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Харків : Право, 2003. 274 с. 3. Тихомиров О. Д. Юридичні компаративістські дослідження: деякі проблеми теорії і методології. *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України*. К., 2000. № 1. С. 11–39. 4. Кресін. О. В. Порівняльне правознавство у системі юридичних наук: проблеми методології / за ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, Ін-т держави і права ім. В. М. Корського, 2006. 256 с. 5. Лисенко О. М. Місце порівняльного правознавства в номенклатурі спеціальностей для захисту дисертацій. Порівняльне правознавство: досвід і проблеми викладання : зб. наук. праць і навч.-методич. матеріалів. К., 2011. С. 63–71. 6. Тихомиров О. Д. Філософське та методологічне значення еволюції розуміння науки для дослідження юридичної компаративістики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 5. С. 17–26. 7. Шилінгов В. С. Юридична компаративістика: проблеми визначення назви дисципліни та її предмету. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 1. С. 39–43.

REFERENCES

1. Harytonov R. F. *Galuzeva yurydychna komparatyvistyka zagal'noteorety'chne doslidzhennya*. [Sectoral Legal Comparative Studies: A General Theoretical Study]. Odesa, 2016. 208 p. 2. Tkachenko V. D. *Porivnyal'ne pravoznavstvo*. [Comparative Law]. : Pidruchnyk dlia studentiv yurydychnykh spetsialnostei vyshchyykh navchalnykh zakladiv: Kharkiv : Pravo, 2003. 274 p. 3. Tykhomyrov O. D. *Yurydychni komparatyvistski doslidzhennia: deiaki problemy teorii i metodolohii*. [Yurydychni komparatyvistski doslidzhennia: deiaki problemy teorii i metodolohii]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho yurydychnoho instytutu MVS Ukrainy*. Kyiv : 2000. No. 1. P. 11–39. 4. Kresin O. V. Porivnialne pravoznavstvo u systemi yurydychnykh nauk: problemy metodolohii [Comparative Law in the System of Legal Sciences: Methodology Problems] Kyiv, In-t derzhavy` i prava im. V. M. Korcz`kogo, 2006. 256 p. 5. Lysenko O. M. *Mistse porivnialnoho pravoznavstva v nomenklaturi spetsialnostei dlia zakhystu dysertatsii. Porivnialne pravoznavstvo*. [The place of comparative law in the nomenclature of the specialties for the protection of theses. Comparative Law]. Kyiv, 2011. P. 17–26. 6. Tykhomyrov O. D. *Filosofske ta metodolohichne znachennia evoliutsii rozuminnia nauky dlia doslidzhennia yurydychnoi komparatyvistyky*. [The philosophical and methodological significance of the evolution of the understanding of science for the study of legal comparative studies]. *Naukovy`j visnyk Uzhgorod's'kogo nacional'nogo universy'tetu*. 2014. No. 5. P. 17–26. 7. Shylinhov V. S. *Yurydychna komparatyvistyka: problemy vyznachennia nazvy dystsypliny ta yii predmetu*. [Legal Comparative Studies: Problems in Determining the Name of a Discipline and Its Subject]. *Chasopy's Ky`yivs'kogo universy'tetu prava Kyiv*. 2010. No. 1. P. 39–43.

Дата надходження: 31.07.2020 р.

Natalia Lesyak

Lviv Polytechnic National University,
Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
student
natalialesiak2812@gmail.com

Ihor Koval

Lviv Polytechnic National University,
Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
Ph. D.,
Associate Professor of the Department of Theory, History and Philosophy of Law
kim201@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-5332-6958

SUBJECT MATTER OF LEGAL COMPARATIVITY AND PROBLEMS OF DEFINITION OF DEFINITIONS

The article analyzes the subject of legal comparative studies and the problems of defining definitions. The theoretical and practical significance of the scientific analysis of legal definitions is analyzed, in particular in the subject of legal comparative studies. The role and specificity of legal comparative studies in the system of legal sciences is investigated. Legal comparative studies are also analyzed as a complex legal science.

Nowadays considerable comparative legal researches have been developed in the legal science, which aim is to identify the laws of formation, development and functioning of the legal systems of the present, improvement of national law and order. The value of such research lies not only in the fact that they contribute to solving certain problems, but also raise a number of questions that can only be answered through comprehensive comparative legal research. In the structure of legal science, the role of legal comparative studies, including legal comparative studies, is increasing. This is due in large part to the fact that modern law cannot evolve in isolation from global trends. The use of legal comparative studies helps to solve both scientific, academic, cognitive and purely practical, applied problems. It successfully performs cognitive, informational, critical, analytical, integrative and other functions. The methodological basis of the general theoretical study of sectoral legal comparative studies is a set of philosophical, general scientific and special approaches and methods. The dialectical approach to the study of legal reality from the point of view of the general laws of the development of nature, society and thinking and the general relations of phenomena allowed us to determine the laws of formation of its legal comparative studies and to determine its status in the system of legal sciences. The historical approach has made it possible to examine the genesis of sectoral legal comparative studies and to review the study of sectoral comparative studies in legal literature. The comparative legal approach contributed to the development of methodological foundations of legal comparative studies. The systematic approach made it possible to determine the place of legal comparative studies in the system of legal and human sciences, as well as to distinguish its structural elements. Formal-logical method is used in the formation of the basic concepts that form the conceptual apparatus of legal comparative studies, in determining its basic structural elements.

Key words: legal comparative studies, definitions, dialectical approach, integrative, analytical, critical.